

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Berilacqua Béla*

Cím: *Középkori pesti várfalak a Bástya utcában*

Forrás: *Pesti Hírlap Vasárnapja*

Bn
(Hely)

1926. 3. 14.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

425.092.4

Hely

Idő

"1926"

Személy

Középkori pesti várfalak a Bástya-utcában.

A régi pesti várfalak, melyeket a múlt század elején bontottak le, a Ferenc József-híd pesti hídfőjétől körben húzódtak el a mai Vámház-körút, Múzeum-körút, Károly-körút és Harmincad-utca vonalán. A régi Pest tehát olyan erődített alkotott, melyet Nyugatról a Duna, a többi oldalról pedig bástyafalak öveztek. Így tehát a Belváros, mint a mai város ősi magva, még mai állapotában is klasszikusan mutatja középkori származásának nyomait. Mint mindenütt, itt is a várvédelem szempontjából feleslegessé vált falak mentén keletkezik a várfalak vonalán futó körút. Ami azt jelenti, hogy a mi Vámház-körút—Károly-körút—Harmincad-utca utvonallunk tipikus *Boulevardé*. A francia szó: „les boulevardes”, ugyanis *bástyaművet* jelent, ugyanazt, amit a vele rokoneredetű, sőt rokonhangzású német Bollwerk. A bástyák előtti sáncárcok — melyekbe rendszeren egy közeli folyó vize is be volt vezetve — eltűntek mindenütt, helyükön körbefutó ut, „körút” keletkezett és sok helyen sétauttá alakult. Ilyen tipikus gyűrű a bécsi Ring, mely a régi bástyák előtti, kilövése hagyott szabad tér helyén keletkezett. Ez a bécsi „Glacis” kialakulásának folyamata. Csakhogy míg a hagyományaihoz ragaszkodó és történeti szentimentalizmusában gyöngédekben érdekelt Bécs még a Ring szakaszainak s egységes nevének hangzásában mai napig is kifejezte a város multját, addig nálunk a hetvenes éveknek a bizánci képrombolásra emlékeztető tudatlan, műveletlen, barbárul lelketlen, baljával romboló, jobbával malterből építkező bárdolatlansága még a régi elnevezéseket is szemétre hajlítáta. A mi *Bástya-körutunk* egységének emlékét eltüntette a sok új keresztelés, míg Bécsben az egész Glacis egységesen Ring. Szakszaj a régi bástyarészletek neveit őrzi, pl. Schottenring, Kärltnering stb. Párizsban az u. n. nagy Boulevard — azaz a Szajnátlól kiinduló körút, a Madeleine és a Port St.-Denis vonala — a XIV. Lajos-korabeli bástyavonal nyomát őrzi nevében is. Az önálló város-szerű párizsi negyedek, pl. a tudományos negyed, a Quartier Latin, illetve a fallal körülvett Sorbonne-negyed s a nemesek negyede, a Szt. Lipót-Külváros (Faubourg St.-Léopold) várszerű jellegét s falainak emlékét a Szt. Mihály-bástyája mint Boulevard St.

Michel és Szt. Germaine-bástyája mint Boul. St. Germaine őrzi. A bájos, antik Krakót is teljesen körül-futja az Esplanade, pontosan a részben teljesen épen megőrzött várfalak mentén. A híres ősi Brana Florianska — a Szt. Flórián-kapuja — előtt ma is ott áll a kapuvédő vármű, a zömök, kerek középkori Barbakán s a krakói villamoskocsi a kaputorony görögus iva alatt csilingel be a külvárosból a belváros felé.

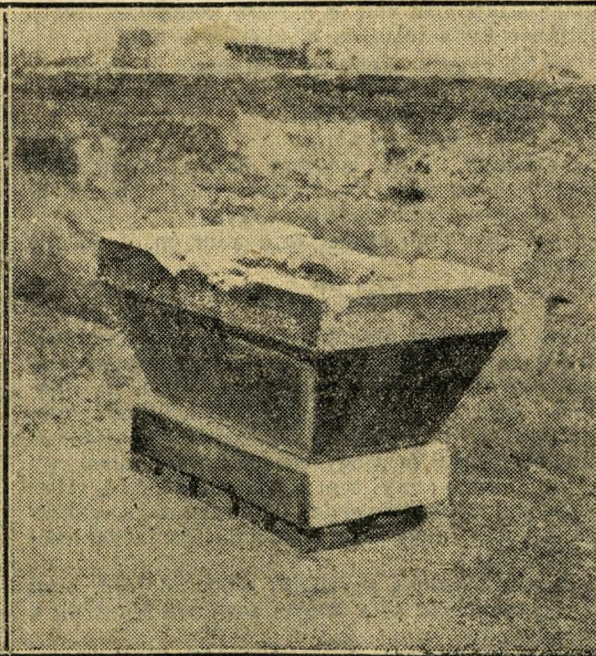
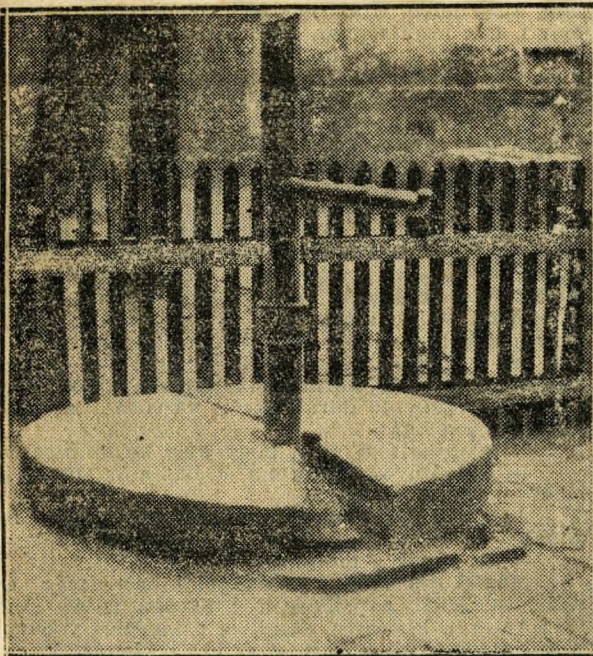
A város kapui Európában mindenütt utcavégződéseknél lévén, ezek a belvárosi utcák a falakon kívül épült újabb külvárosok fútcaiban folytatódtak, melyek a városon kívül országutakba folytak át. Így van ez Pesten is. Kevesen tudják, hogy Pest sugaras utcái az ősi kapukat, a külvárosi fútcaikat s ezzel az ősi országutakat jelzik. Így a mai Molnár-utca végén volt az ősi *Víz-kapu*, a Lipót-utca (mai Váci-utca) Vámház-körúti végén az u. n. *Hühnerloch-kapu*, mely népies és humoros nevét onnan kapta, hogy kocsi nem fért ki rajta, legfeljebb mállásállat s így a várbeli polgárok csirkéi ezen keresztül jártak ki kapargálni a vásárok szemétdombjaira. (A mai Só-utca régi neve ezért lehetett Kakas-utca, később Tyuk-utca.) A német nevet magyarul *Tyukjárónak* mondhatnánk a középkori német várfalak Katzenstieg-nek csufolt keskeny mellvédjei analógiájára, mely valóban csak éjjeli kalandra induló macskák sétahelyéül alkalmas promenade lehetett. Ilyen elnevezés a bibliai „tűfoka” is, mely a keleti várfalak gyalogkapuinak neve, melyen tudvalevően a megrakott tevé is könnyebben jut át, mint gazdag a mennyek országába. A Kecskeméti-utca végén volt a *Kecskeméti-kapu*, mely a kecskeméti országútra vezetett, ez a régi Soroksári-, ma Ráday-utca vonala, másik iránya az üllői országút, a mai Üllői-ut. A mai Kossuth Lajos-utca — 20 éve még Hatvani-utca — végén ott állott az 1820-ban lebontott masszív *Hatvani-kapu*, mely a hatvani országútból, későbbi nevén Kerepesi-utban, ma Rákóczi-utban folytatódott. A Váci-utca lipótvárosi végén állt a *Bécsi-kapu* — emlékét a Bécsi-utca sejteti —, mely a régi bécsi országútból, a mai Váci-utba torkolt.

Mindennek emlékét ma már csak a *Bástya-utca* és a *Magyar-utca* nevei őrzi. A bástyafalak mentén ugyanis mindenütt egy belső utca futott, melynek tűzfalai a bástyafal belső oldalára néztek. A tűzfalak s

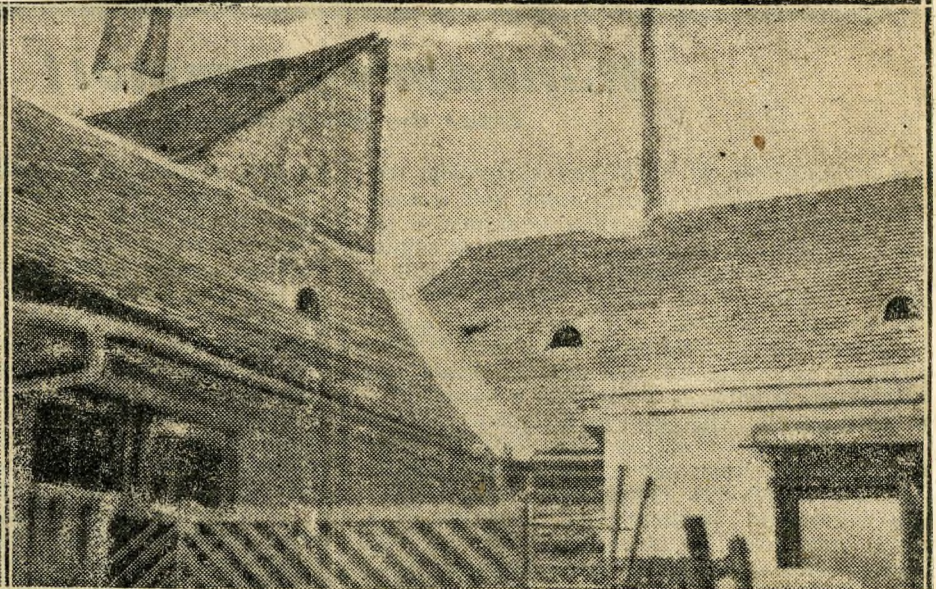
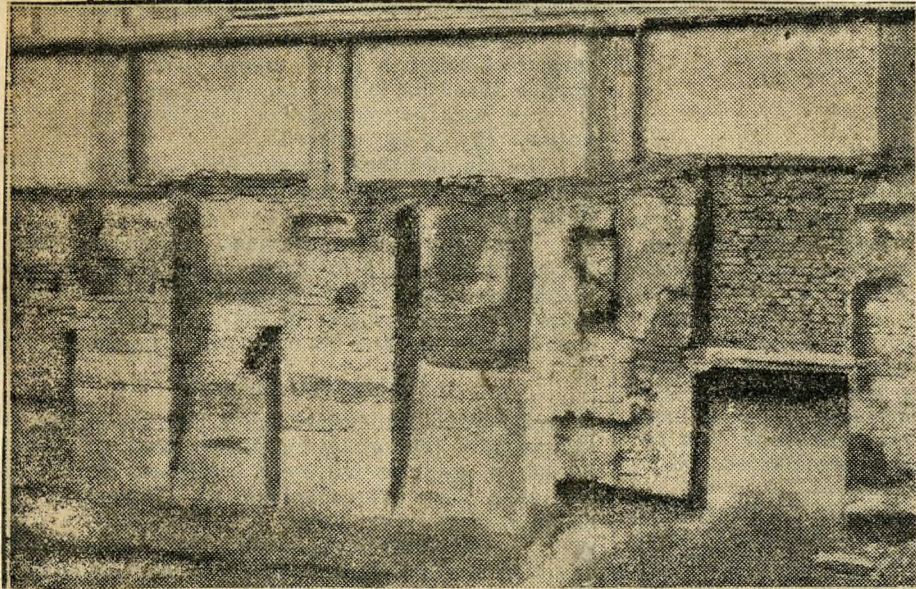
a bástyafal között állottak a magas ivben hordó mozsarak és tarackok, itt voltak a mellvédekhez vezető lépcsős feljárók, a falak tövében, a föld alatt, a „tömör házak”, a casamatták. Ennek a folyosószerű résznek emléke a mai Só-utca—Bástya-utca—Magyar-utca és Semmelweis-utca (régi nevén Ujvilág-utca). A Magyar-utca az ősi *Magyarbástya* emlékét őrzi; ugyanis a német céhek a tipikus magyar céhekkel soha nem keveredtek, a céhbeli katonáskodás pedig céhek, nemzetiségek, sőt felekezetek szerint osztotta ki a bástya- védelmet. Magyar céhek voltak: a régi pesti szürszabó-, posztónyiró-, süveges-, szíjjártó-, gombkötő-, paszományos-, kocsijártó-, posztócsapó- (posztóverő-), mézesbábsütő- és magyarszabó- stb. céhek. ezek Bástyája a Magyarok bástyája, vagyis a mai *Magyar-utca*.

Ezek után egészen meglepő lesz, ha azt közölhetjük az olvasóval, hogy hadtörténelmi bönegészeink során sikerült megtalálnunk az ősi, u. n. *Belgrád bástyának* egy teljesen épen megmaradt, körülbelül 15 méternyi falrészletét és pedig a Bástya-utca 17. sz. ház — a mai Petrákovics-féle „a régi bástyához” címzett régimódi vendéglő — tűzfalában. A Vámház-körúti Szikszay-ház oldalához lapad a tűzfal. Iromba XV—XVI. századbeli kövei és veres téglái teljesen épek, a padlás tűzfalát alkotják. Négy teljesen ép s a múlt század elején befalozott várpuska-lörés látható rajta (Wallflinteschiesscharte), felettük a mellvéd (barrière) hatalmas tömböket mutató gyalogjáró köveivel. A fal a szomszédos 15. sz. ház s a megfelelő Vámház-körúti ház világítóudvarai között egy jódarabon szabadon áll. Látszik a 13. sz. ház, az újgörögus modorban átalakított mai báró Vécsey-palota világítóudvarában is, valamint a szomszéd ház pincéjéből is. Károlyi Árpád Rómer Flóris adatai alapján 1886-ban Buda visszafoglalásának 300 éves fordulója alkalmával kiadott művében megemlékezik a falak vonaláról, de ép falrészletről már nem tud. Így a padlás homályában eldugva maradt falrészletről a m. kir. Hadtörténelmi Múzeum által a Bástya-utcában felállítandó emléktábla fog megemlékezni.

*

Baloldali kép: régi kut a Vámház-körut 6. számú ház udvarában. Középen: régi kut a Ső-utca és Veres Pálné-utca sarkán levő lebontott ház telkén. Jobboldali kép: egy többzáz éves ház udvara a Bástya-utcában.

Baloldali kép: régi bástya nyomai a Ső-utca és Veres Pálné-utca sarkán levő lebontott ház tűzfalán. Jobboldali kép: a Bástya-utca 17-es számú házában levő vendéglő padlásában van, a képünkön látható tűzfalhoz tapadva, a „Belgrádi bástya” egy épen maradt darabja.

A vén falon rádióantenna és telefondrót feszül a ház előtt motorcikli áll. Anno 1726 tisztos pesti kádármester avagy fűszerszámos-boltos silbakoit itt a céh bástyáján a csipős márciusi éjszakában s szolgálati idejéhez bizonyára hozzátoldott egy felőrt, melyet jóféle pesti sörnek céhkancsó által történt torkába töltözésével mulatott el, vuklis és mées mellett zsörtölve virrasztó hűtőstársa papucsá alatt férji minőségében görnyedvén s épen ezért a bástyaőrzést szívderítő ivási alkalomnak tekintvén. Dédunokáját már nem érdekli a Bástya, önagysága pedig „meghitt otthona enyhető melegében” londoni jazz-band rádiós hullámaira táncol a vasbetonos házban, a régen beomlott kazamáták felett. A gyér világítású utca-sarkon olcsó sealskin- és nyúlskin-, meg macskaskin-

bunkákban, testszinü harisnyás éjjeli lepkék suhanak el. Az erkölcsös pesti Tanács ugyanis a ledér és szabad női Személyeket e lakatatlan bástyamellegi síklorokra helyhezetelni parantsolá még anno 1694. ősi középkori szokás szerint S ők, maigian is engedelmeskedve a bölts Tanács parantsola tyának, itt maradtanak, mint a mai párizsi lorette a középkorból visszamaradt, szintén bástyamelletti Rue des Lorettes-n. Így egyedül ők őrei a helyi színeknek, ami igen tanulságos mint hagyományyszeretet, de talán a pesti mult letétemenyesei, bizományosai s ősi posztjukon silbakoló őrei mégis talán mások lehetnének.

Dr. Bevilacqua Béla.